

novi sad - 31. decembar 1960

godina VI - cena 30 dinara

MIROSLAV KRLEŽA

PRAZNA SLAMA

Učesnici ovoga razgovora, pozivu, sastali su se na rendez-takozvanog filozofskog symposiiti Arthura Schopenhauera 21. IX. 1860. — 21. IX. 1960.

Agnostik: Predlažem, gospodo, da pristupimo jednom od osnovnih šopenhauerovskih pitanja — što je „objektivno“, a što „subjektivno“, razumije se, metodički. Predlažem da u uvodu odredimo predmet i redosljed našeg ispitivanja. Predlažem da podjemo — modo schopenhaueriano — od „subjektivnog“, jer mislim, da ćemo se našim pogledima uprkos složiti, kako naše „Ja“ ipak ne će biti da je od druge gradje nego što je ona, kada „osjećajući sebe, mislimo da jesmo“, to jest, da naše „Ja“ ipak nije drugo nego neka vrsta „osobe“ u prvome licu. Budemo li se složili da naša pretpostavka stoji (a vi ćete mi dopustiti, da tako može da bude), mogli bismo se onda eventualno sporazumjeti i u slijedećem zaključku, kako naša „lična zamjenica“ nije u prvome licu singulara sagrađena ni od kakve naročito posebne gradje, nego što smo mi sami kada se osjećamo osamljeno odvojeni od one mase koja nas trajno okružuje, a koja, dakako, nije — pluralis maiestaticus — „Mi“.

Htio sam, naime, da kažem kako naše „Ja“ nije samo predodžba, kako „Ono“ nije samo substanta od predodžbe nezavisna! Naše „Ja“ jeste *Mixtum compositum* od nečega što je stvarno i od nečeg što je zamisljeno, dakle, *Mixtum compositum* u jednom licu našeg „Jastva“, to jest u ovom slučaju u prvom licu singulara našeg „Jastva“. Naše „Ja“ zamišljamo u matematičkom prerezu onog raskola koji se zove „onovna podvojenost pojma“, a taj tajanstveni raskol (kao što je poznato) prevlači se kroz sve što je čovjek ikada smislio i čime je vjekovima uznastojao da razbistri misaoni mutljag u svojoj glavi. U jednu riječ: ako smo se sporazumjeli da sezbrog mnogobrojnih sedimenta naše svijesti, naše polusvijesti, podsvijesti, nagona, misli, osjećaja, dojmova, pamćenja i tako dalje, slijeva u formulu subjektivne samosvijesti, koja se opet, već prema svojim stanjima dijeli u prvotnu ili sekundarnu svijest „Sebe po sebi“, da bi se obje dalje razastirale u čitavu lepezu širih ili užih svijesti ili podsvijesti, to jest, na prvi pogled na nepreglednu povorku zapravo odvojenih i protuslovnih „Jastava“, onda bi bilo logično da se odlučimo za historijsku metodu ispitivanja — od početka. Da vidimo sistematski, od detalja do detalja, kojim su se zapravo redom stvari razvijale. Slažete li se s tim prijedlogom?

Teleolog, koji vjeruje u Sve-mirsku Svrhu, aktivni vjernik: Ovom prijedlogu koji želi da bude logičan, nedostaje upravo ono nešto što se zove „logično“, a ne budemo li u stvarima razmišljali kako valja, ne ćemo nikada doprijeti prvo, do „logičnog“ zaključka, a zatim drugo, isto tako „logično“, ni do

„mislioci“ po svom građanskom pozivu pameti, da bi u okviru na proslavili stogodišnjicu smrti 1860. — 21. IX. 1960.

spoznaje Istine, i zato se principijelno ne slažem s ovim nazivološkim prijedlogom... Zašto da stvari zapličemo, kada je stvar mnogo jednostavnija, draga i poštovana gospodo! Naše „Ja“ — je sasvim jednostavna pojava i u svojoj jednostavnosti posvema jasna i razumljiva. Naše „Ja“ je neposredan izraz apercepcije svijesne djelatnosti naše svijesti, a što je „svijesna djelatnost svijesti“ ako nije objavljivanje Istine? Predodžba o našem „Ja“ ne sadržava ni najmanje podvojenosti ili kao što se naš mnogopoštovani kolega Agnostik blagoizvolio grubo izraziti „raskola“, pošto iz našega „Ja“ (bez obzira da li je naše „Ja“ pojava ili pojam), u oba slučaja zrači duhovna snaga svij spoznajnih mogućnosti. Tu se, dakle, ne radi ni o kakvom „raskolu“, jer takvih fiktivnih „raskola“ prosto i nema, oni uopće i ne postoje, jer naše „Ja“ je „po Sebi“ apsolutno logična jedinica, potpuno nezavisna od objektivno-stvarnog u pojavama oko nas, pošto je naše „Ja“ — Duhovna Jedinica, a prema tome nije nikakva čestica nepoznatih elemenata.

Idealist, spoznajni teoretik: Mislim da nema spoznajnog teoretika koji se ne bi složio samnom da su jedna i druga definicija „Jastva“ za koje smo čuli da treba da nam posluže za podlogu našeg razmatranja, u cijelosti neprihvatljive. Naše „Ja“ postoji samo u toliko ukoliko je svijesno toga da postoji. Prema tome naše „Ja“ nije ništa drugo nego to što jeste, naime logična podudarnost Stvari i Misli u obliku sintetičnog spajanja „subjektivnog“ i „objektivnog“ u okviru naše svijesti i, prema tome, hoćemo li metodički pristupiti ispitivanju problematike o „Subjektivnom“, zaputit ćemo se u „Ništa“, ne budemo li paralelno koncentrisali svu našu pozornost na čitave komplekse onog što se zove „Objektivno“. Ja sam, dakle, za historijsku metodu, ali tako da se proširi dvokirno na oba predjela naše svijesti, jer su ta stanja nesumnjivo korelativna ili još bolje: bipolarna...

Historik filozofije: Slažem se s prijedlogom mnogopoštovanog kolege idealista, samo bih ga dopunio i to tako da se izraz „bipolarno“ zamijeni sa „bifokalnim“, jer se podudara s pojmom naočara i prema tome bolje odgovara optičkoj slici misaonog razmatranja ove veoma zapletene stvari.

Agnostik: Čuli ste, gospodo, što nam predlaže historik! Jesmo li za historijsku metodu, da se „Objektivno“ i „Subjektivno“ ispituju istodobno, bilateralno, bipolarno, bifokalno, komparativno, optički ili bilo kako, samo da to bude paralelno?

Teleolog: Nemam ništa protiv! **Agnostik:** Ne znamo šta misli o tome naš kolega, extraordinarno Pozitivizma?

Pozitivist: Molim, kako, izvolutite, ah da, dakako, pardon, ali kao što je poznato, ja sam outsider!

Agnostik: Prema tome, sporazumjeli smo se za historijsku metodu i to za ispitivanje „Subjektivnog“ i „Objektivnog“ istodobno. Tko će, dakle, da prikaže ekspoziciju same teme?

Protubergsonovsko zanovijetalo: Imao bih u obliku preambula primijetiti kako je potrebno da se u obliku načelne ograde odredi da nama nikada, kažem i ponavljam patetično, nikada ne će poći za rukom da pristupimo logičnoj ekspoziciji same teme, nismo li se prethodno sporazumjeli metodički o najbitnijim pitanjima suvremene misaone problematike, a to je pitanje otvoreno stoljećima — što je zapravo „Pamćenje“? Jer, dopustite mi, pretpostavili mi ma što, mi ništa ne pretpostavljamo na početku ljudske misli, hoću da kažem u Vakuumu ljudske misli, nego na osnovi gotovo neizmjerne pamćenja ljudskog, pošto smo sve što znamo naučili to jest upamtili... Prema tome, bilo bi prije svega potrebno da se na početku našega razmatranja sporazumijemo što je zapravo „Pamćenje“? Da li je „Pamćenje“ tjelesnog ili netjelesnog podrijetla? A kao što je poznato od Bergsona do danas nitko nije uspio da razbistri ovo mutno i nerazgovjetno pitanje o kome ni egzaktnoj nauci ni raznovrsnim mnogobrojnim opsjenarima nije pošlo za rukom da otkriju podesne formule.

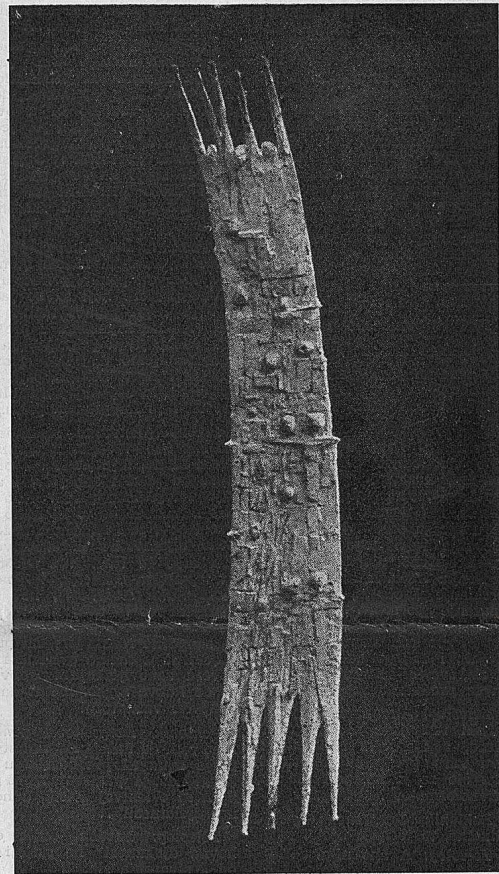
Poklonik Bergsonova genija: Najvažnije je da se pitanje postavi jasno, jednostavno i logično. Govoreći o „Pamćenju“, pitamo se zašto naš kolega ironično govori o nekim „opsjenarima“, kad je na to pitanje odgovorio sam Bergson, kao što je poznato, genijalno i definitivno, ne nitko nema prava da postavlja Bergsonove formule pod ironične navodnike, koji govore samo o veoma slabo razvijenom ukupu su mog mnogopoštovanog, filozofskog predgovornika!

Protubergsonovsko zanovijetalo: U redu! Uz svo poštovanje spram Bergsonova Genija pitamo se paralelno sa pitanjem — što je „Pamćenje“ i to što je „Ono“ što možemo upamtiti, ako smo već „Nešto“ zapamtili?

Poklonik Bergsonova genija: A što bismo mogli da upamtimo „drugo“, nego naše Tijelo i njegove attitude u kretanju? Hoćemo li sada započeti razgovor o tome da li naše Tijelo služi „još nečemu“ — osim kretanja? Naše Tijelo ne služi Ničemu Drugom nego samo kretanju! Naše Tijelo služi „smišljenom kretanju“, to jest „Djelovanju“, i, prema tome, logično, naše „Pamćenje“ ne može da registruje pod „bogom milim ništa drugo i ništa više nego naše Tjelesno Kretanje, koje se odvijalo, promatranje iz prezenta u pluskvamperfektu...“

Teleolog: Da, da, da, to je veoma tačno, ali pitamo se u koju Svrhu?

Poklonik Bergsonova genija: U koju drugu „Svrhu“, nego u

drago tršar

ljudska reka, 1960

svrhu kretanja? Ako je naše Tijelo samo „sredstvo kretanja“, i ako ne služi ničemu drugom nego kretanju, onda ni ono nema druge svrhe nego da se kreće i, prema tome, i naše Pamćenje nema nikakve druge svrhe, nego da uputi pojedinu fazu našeg tjelesnog kretanja...

Protubergsonovsko zanovijetalo: U redu, samo bi trebalo, prije svega, odrediti što zapravo znači „kretati se“ — a na to je Bergson zaboravio.

Poklonik Bergsonova genija: Oprostite, bilo bi od nas zaista sasvim djetinjasto, upravo više od toga naivno, kad ne bismo htjeli priznati Kretanje kao fakat! Priznajemo li, gospodo, ovaj fakat?

Stanka. Jednoglasna šutnja.

Poslije stanke: **Poklonik Bergsonova genija:** Znači, saglasni smo da „kretati se“ znači to što se zbiva sa svima nama: rastemo i umiremo. Putujemo i odlazimo. Nastajemo i nestajemo narodi, gradovi i civilizacije, u jednu riječ „kretati se“, znači sve to zajedno, a svje to zajedno podudara se s pojmom aktiviteta, to jest Djelatnosti u općem smislu. Prema tome: Tijelo se kreće, a svrha mu je da se kreće, i u tu svrhu Tijelo je i sazdan samo tako da tako djeluje, kao da druge „svrhe“ i nema, što je doista ta-

Poklonik Bergsonova genija: Teleolog: Znači: „Tijelo“ ne treba pretvoriti u mislima u mrtvu materiju bez Misli upravo tako kao što ga ne treba pretvoriti u mrtvu Misao bez Tijela? **Poklonik Bergsonova genija:** Moglo bi se reći da je to logično. **Protubergsonovsko zanovijetalo:** „Logično“, ha-ha, „logično“,

riječ: Tijelo je sazdan da se penje, da pada, da hoda, da griže, da ubija, da se brani. To znači: Tijelo je sazdan da djeluje i da u njemu isto tako djeluju druge snage, i prema tome ne treba ni jednog trenutka naše Tijelo u mislima izolovati i izdvojiti ga iz kretanja po nekoj idealnoj zamisli, kao da je sazdan u neku „Drugu Svrhu“ ili zbog „Nečeg Drugog“, nego to što jeste, a to je kretanje, i to kako je sa čovjekom u tjelesnom smislu, tako je i sa svim ostalim tjelesnim pojavama oko nas i to je tako i to je naravno.

Protubergsonovsko zanovijetalo: Spomenuli ste „Nešto Drugo“, na primjer, što?

Poklonik Bergsonova genija: Sve ono što poštuje i čemu se divi naš drug teleolog, to jest: moliti se božanstvima, obmanjivati se idolopoklonstvima razne vrste kao što su bogovi, idejni principi, vjere, fanatizmi, ceremonijali i tako dalje i tako dalje.

Teleolog: Znači: „Tijelo“ ne treba pretvoriti u mislima u mrtvu materiju bez Misli upravo tako kao što ga ne treba pretvoriti u mrtvu Misao bez Tijela?

Poklonik Bergsonova genija: Moglo bi se reći da je to logično. **Protubergsonovsko zanovijetalo:** „Logično“, ha-ha, „logično“,

